

ALS ADEM LUCHT WORDT

Paul Kalanithi

Als adem lucht wordt

Vertaald uit het Engels door Anneke Bok

Hollands Diep bedankt Dr. R.W. Meijer voor zijn hulp bij het vertalen van de medische terminologie.

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel: *When Breath Becomes Air*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Penguin Random House LLC,
2016

© Paul Kalanithi, 2016

© Vertaling uit het Engels: Anneke Bok, 2016

© Nederlandse uitgave: Hollands Diep, Amsterdam 2016

Omslagbeeld: © Rachel Ake

Omslagontwerp: b'IJ Barbara, Amsterdam

Typografie: Crius Group, Hulshout

Foto auteur: © Norbert von der Groeben/Stanford Health Care

ISBN 978 90 488 3458 7

ISBN 978 90 488 3459 4(e-book)

NUR 320

www.hollandsdiep.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Hollands Diep is een imprint van Overamstel Uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De beschreven gebeurtenissen zijn gebaseerd op de herinneringen van dr. Kalanithi aan situaties die in het echte leven hebben plaatsgevonden. De namen van alle in het boek besproken patiënten zijn veranderd, zo er al namen worden genoemd. Bovendien zijn bij de casussen die aan de orde komen de bijzonderheden van patiënten die tot identificatie zouden kunnen leiden – zoals leeftijd, geslacht, etnische afkomst, beroep, gezinsomstandigheden, woonplaats, medische voorgeschiedenis en/of diagnose – veranderd. Met één uitzondering zijn ook de namen van collega's, vrienden en behandelende artsen van dr. Kalanithi veranderd. Elke gelijkenis met levende of overleden personen die voortvloeit uit de naamsverandering of enig detail dat tot identificatie kan leiden is volkomen toevallig en onbedoeld.

Voor Cady

Gij, leven zoekend in de dood,
Vindt slechts lucht die ooit adem bood.
De namen hier zijn oud noch nieuw:
Tijd eist het lijf, maar niet de ziel.
 Lezer! Maak tijd, nu ge bestaat,
 Maar d'eeuwigheid tegemoet gaat.

– Baron Brooke Fulke Greville, 'Caelica 83'

Inhoud

Voorwoord door <i>Abraham Verghese</i>	13
Proloog	25
Deel I: Ik begin volmaakt gezond	39
Deel II: En hoop door te gaan tot mijn dood	135
Epiloog door <i>Lucy Kalanithi</i>	213
Dankwoord	237
Verantwoording gebruikte citaten	239

Voorwoord

Abraham Verghese

Terwijl ik dit aan het schrijven ben, komt de gedachte bij me op dat het voorwoord bij dit boek beter als het nawoord beschouwd kan worden, want alle tijdsbesef is op zijn kop gezet waar het Paul Kalanithi betreft. Om te beginnen – of misschien om te besluiten – leerde ik Paul pas kennen na zijn dood. (Bent u er nog?) Ik leerde hem pas echt kennen toen hij er niet meer was.

Ik ontmoette hem voor het eerst op een gedenkwaardige middag in Stanford; het was begin februari 2014. Hij had kort daarvoor een artikel geschreven met de titel ‘Hoelang heb ik nog?’, dat was gepubliceerd op de opiniepagina van *The New York Times*, een essay dat een overweldigende stroom lezersreacties teweegbracht. In de daaropvolgende dagen namen de reacties exponentieel toe. (Ik ben internist-infectioloog, dus vergeef me dat ik hier niet het woord ‘viraal’ als metafoor gebruik.) In de periode daarna vroeg hij me of we een afspraak konden maken om te praten en advies te krijgen over literaire agenten, redacteurs

en het proces van uitgeven – hij koesterde de wens een boek te schrijven, dít boek, dat u nu in uw handen houdt. Ik herinner me dat de zon werd gefilterd door de magnolia die voor mijn werkkamer stond. Het licht bescheen het volgende tafereel: Paul die voor me zat met zijn volle profetenbaard, zijn prachtige handen opvallend stil, terwijl zijn donkere ogen me opnamen. In mijn herinnering had het beeld een vermeerachtige kwaliteit met de scherpte van een camera obscura. Ik weet nog dat ik dacht: dit moet je onthouden, want wat er op mijn netvlies viel, was heel bijzonder. En omdat ik me, binnen de context van Pauls diagnose, niet alleen bewust was van zijn sterfelijkheid, maar ook van de mijne.

We spraken die middag over allerhande zaken. Hij was hoofdassistent neurochirurgie. Onze wegen hadden zich vermoedelijk al eerder gekruist, maar we konden ons geen gemeenschappelijke patiënt herinneren. Hij vertelde me dat hij tijdens zijn kandidaatsstudie aan Stanford Engels en biologie als hoofdvakken had gekozen en voor zijn aansluitende doctoraalstudie Engelse letterkunde. We spraken erover dat hij zijn hele leven al van lezen en schrijven hield. Ik bedacht dat hij voor hetzelfde geld hoogleraar Engels had kunnen zijn, en op een bepaald punt in zijn leven had het er ook naar uitgezien dat hij die weg zou kiezen. Maar toen had hij zijn roeping gekregen, net als zijn naamgenoot op de weg naar Damascus. En hij was arts geworden, maar wel een arts die er altijd van droomde op de een of andere

manier nog eens terug te keren naar de literatuur. Door het schrijven van een boek misschien. Ooit. Hij meende tijd te hebben, en waarom ook niet? En toch was tijd nu uitgerekend datgene waar hij nog maar weinig van had.

Ik herinner me zijn ironische, vriendelijke lach, met iets schalks erin, ook al was zijn gezicht grauw en ingevallen. Kanker had hem door de mangel gehaald, maar een nieuwe biotherapie had een gunstig effect gehad, zodat hij weer een beetje vooruit kon kijken. Hij vertelde dat hij tijdens zijn studie geneeskunde had gedacht dat hij psychiater zou worden, maar toen was zijn liefde voor neurochirurgie ontstaan. Het was veel meer dan liefde voor de complexiteit van het brein, veel meer dan de voldoening die het gaf zijn handen te trainen om verbazingwekkende dingen tot stand te brengen – het was liefde en empathie voor degenen die leden, voor wat zij moesten verdragen en voor hetgeen hij misschien zou veroorzaken dat verdragen moest worden. Hij had een onwankelbaar vertrouwen in de morele dimensie van zijn werk. Ik geloof niet dat hij me dat zelf vertelde, maar dat ik over die kwaliteit van hem had gehoord van studenten die met hem weglieden. En toen spraken we over zijn sterven.

Na deze ontmoeting hielden we contact per e-mail, maar we zagen elkaar nooit meer. Dat kwam niet alleen doordat ik werd opgeslokt door mijn eigen wereld van deadlines en verantwoordelijkheden, maar ook doordat ik ervan door-drongen was dat ik respectvol met zijn tijd hoorde om te

gaan. Als Paul me wilde zien, was het aan hem om dat aan te geven. Het laatste waar hij op zat te wachten was naar mijn idee de verplichting om een nieuwe vriendschap te onderhouden. Maar ik dacht veel aan hem, en aan zijn vrouw. Ik wilde hem vragen of hij aan het schrijven was geslagen. Vond hij er de tijd voor? Als drukbezet arts had ik er zelf jarenlang mee geworsteld om de tijd te vinden om te schrijven. Ik wilde hem vertellen dat een beroemd schrijver, die dat eeuwige probleem maar al te goed kende, eens tegen me had gezegd: 'Als ik neurochirurg was en aankondigde dat ik mijn gasten moest verlaten omdat ik werd weggeroepen voor een spoedcraniotomie, zou niemand dat raar vinden. Maar als ik zou zeggen dat ik mijn gasten in de woonkamer alleen liet om boven te gaan schrijven...'

Ik vroeg me af of Paul daar de humor van zou inzien. Hij kon immers echt zeggen dat hij een craniotomie ging doen! Dat was aannemelijk. En dan kon hij in plaats daarvan gaan schrijven.

Terwijl Paul dit boek schreef, publiceerde hij een kort, opmerkelijk essay in *Stanford Medicine*, in een nummer dat aan het begrip tijd was gewijd. In datzelfde nummer was een essay van mij opgenomen, naast dat van hem, hoewel ik pas zag dat Paul ook een bijdrage had geleverd toen ik het tijdschrift bekeek. Bij het lezen van zijn tekst kreeg ik een tweede, indringender impressie van wat uit het essay in *The New York Times* al duidelijk was gebleken: Paul schreef ronduit subliem. Hij had over ongeacht wat kun-

nen schrijven en dan zou het evenveel impact hebben gehad. Maar hij schreef niet over ongeacht wat – hij schreef over tijd en wat die nu, in de context van zijn ziekte, voor hem betekende. En dat maakte het allemaal zo ongelooflijk schrijnend.

Dit is echter wat ik wil benadrukken: zijn proza was onvergetelijk. Er vloede goud uit zijn pen.

Ik herlas het stuk van Paul talloze malen in een poging te begrijpen wat hij had gecreëerd. Om te beginnen was het muzikaal. Het had een weerklank van Galway Kinnell, bijna een prozagedicht. ('Als het op een dag gebeurt/ zit je met iemand die je liefhebt/ in een café vlak bij de Pont Mirabeau, aan de *zinc*/ waar de glazen wijn al klaarstaan...') om maar een zin te citeren van Kinnell, uit een gedicht dat ik hem eens uit het blote hoofd hoorde voordragen in een boekwinkel in Iowa City.) Maar het had ook een zweem van iets anders, iets van een land uit de oudheid, uit een tijd van voor de zinc. Pas een paar dagen later, toen ik zijn essay nog eens herlas, wist ik het: de stijl van Paul deed denken aan die van Thomas Browne. Browne had *Religio Medici* geschreven in het proza van 1642, compleet met archaïsche spelling en dito taalgebruik. Als jonge arts was ik geobsedeerd geweest door dat boek, en bleef ernaar terugkeren zoals een boer die probeert een stuk moerasland droog te leggen, iets waar zijn vader vóór hem niet in was geslaagd. Het was onbegonnen werk, en toch wilde ik dolgraag doordringen tot de geheimen ervan; ik wierp het

boek soms gefrustreerd terzijde en nam het later weer ter hand, betwijfelend of er iets voor me in stond, maar wanneer ik de woorden beluisterde, was dat naar mijn gevoel wel degelijk het geval. Ik vreesde dat het mij ontbrak aan een kritische receptor die de letters zou laten zingen en hun betekenis zou blootleggen. Hoe ik ook mijn best deed, het bleef me duister.

Waarom, zult u zich afvragen. Waarom volhardde ik erin? Wie geeft er nu om *Religio Medici*?

Wel, mijn held, William Osler, gaf erom. Osler was de vader van de hedendaagse geneeskunde, een man die in 1919 overleed. Hij was weg van dat boek. Hij had het op zijn nachtkastje liggen. Met de beste wil van de wereld begreep ik niet wat Osler erin zag. Na vele pogingen – en na tientallen jaren – gaf het boek zijn inhoud eindelijk aan me prijs. (Het hielp dat er een nieuwere editie in de moderne spelling was uitgebracht.) Ik ontdekte dat de truc was om de tekst hardop te lezen, zodat de cadans onontkoombaar was: ‘We dragen wonderen in onszelf; we zoeken buiten onszelf: Heel Afrika en zijn wondere verschijnselen liggen in onszelf besloten; we zijn die bruisende, spannende natuur, die hij die studeert wijselijk opsteekt uit een compendium, en die anderen moeizaam bijeenprokkelen uit afzonderlijke artikelen en vuistdikke boeken.’ Wanneer u bij de laatste alinea van Pauls boek bent aangekomen, lees die dan hardop en u zult diezelfde lange zin horen, met een cadans waarop u meent met uw voet te kunnen meetikken... maar precies

zoals bij Browne zult u er net naast zitten. Ik bedacht dat Paul een wedergeboren Browne was. (Of misschien is het wel zo dat Browne een wedergeboren Kalanithi was, gezien het feit dat toekomstige tijd een illusie van ons is. Ja, daar gaat het hoofd van duizelen.)

En toen stierf Paul. Ik woonde de herdenkingsdienst bij in de kerk in Stanford, een schitterende ruimte waar ik dikwijls kom wanneer er niemand is. Ik bewonder dan het licht, geniet van de stilte en kom er altijd als herboren vandaan. De kerk was afgeladen voor de dienst. Ik nam plaats ergens aan de zijkant en luisterde naar een reeks ontroerende en soms hilarische anekdotes van zijn beste vrienden, zijn pastor en zijn broer. Ja, Paul was er niet meer, maar gek genoeg had ik het gevoel dat ik hem alsnog leerde kennen, beter dan door dat bezoek aan mijn werkkamer en de paar essays die hij had geschreven. Hij kreeg gestalte door de verhalen die verteld werden in de Stanford Memorial Church, die met zijn hoge kathedraalkoepel een passende ruimte was om een man te herdenken wiens lichaam nu aan de aarde werd toevertrouwd, maar die desondanks zo tastbaar levend was. Hij kreeg gestalte door zijn geweldige vrouw en jonge dochttertje, door zijn bedroefde ouders en broers, door de gezichten van de talloze vrienden, collega's en voormalige patiënten die de kerk vulden; hij was aanwezig op de ontvangst na afloop, buiten in een omgeving waar zoveel samenkwam. Ik zag kalme, glimlachende gezichten, alsof de mensen deelgenoot waren van iets wat aangrijpend

mooi was geweest. Misschien zag mijn gezicht er ook zo uit: we hadden betekenis gevonden in het ritueel van een dienst, in het ritueel van lofredes, in de gedeelde tranen. Er school nog meer betekenis in deze ontvangst, waar we onze dorst lesten, ons lichaam voedden en spraken met volslagen vreemden met wie we door Paul nauw verbonden waren.

Pas twee maanden nadat Paul was overleden, toen ik de tekst had ontvangen die u nu in handen houdt, had ik het gevoel dat ik hem eindelijk echt had leren kennen, hem beter kende dan wanneer ik zo gezegend was geweest hem mijn vriend te kunnen noemen. Maar ik moet bekennen dat ik me tekort voelde schieten toen ik het boek uit had dat u dadelijk zult gaan lezen: er sprak een eerlijkheid en een waarheid uit die ik adembenemend vond.

Wees er klaar voor. Ga er eens goed voor zitten. Ervaar hoe moed klinkt. Ervaar hoe dapper het is om je op deze manier bloot te geven. Maar ervaar vooral wat het betekent om na je dood in je woorden voort te leven en het bestaan van anderen diepgaand te beïnvloeden. Neem in een wereld van asynchrone communicatie – waarin we zo dikwijls in beslag worden genomen door ons computerscherm, onze blik vastgenageld aan het rechthoekige ding dat zoemt in onze hand, onze aandacht opgeslokt door vluchtige verschijnselen – de tijd voor deze dialoog met mijn zo jong overleden collega, die nu leeftijdloos is en voortbestaat in onze herinnering. Luister naar Paul. Luister in de stilte tussen zijn woorden

naar wat u erop terug zou kunnen zeggen. Daarin ligt zijn boodschap besloten. Ik heb die gehoord. Ik hoop dat u dat ook ervaart. Het is een geschenk. Laat mij niet langer tussen u en Paul in staan.

Als adem lucht wordt

Proloog

Webster, bezeten door de dood,
zag knekels waar de huid nog was,
en open torso's ruggelings
in 't graf, en liploos hun grimas.

– T.S. Eliot, 'Whispers of Immortality'

Ik bekeek de beelden van de CT-scan en de diagnose was duidelijk: de longen waren bezaaid met tumoren, de wervelkolom was vervormd en een hele kwab van de lever was aangetast. Ver uitgezaaide kanker. Ik was arts-assistent neurochirurgie en bezig met mijn laatste opleidingsjaar. In de afgelopen zes jaar had ik tientallen van dergelijke scans bekeken, hopen op de meestal geringe kans dat een patiënt gebaat zou zijn bij een ingreep. Maar deze scan was anders: het betrof mezelf.

Ik was niet op de afdeling radiologie in mijn operatiekleding en een witte jas. Ik had een ziekenhuishemd aan, was gekluisterd aan een infuusstandaard en gebruikte de laptop

die de verpleegkundige in mijn ziekenhuiskamer had laten staan. Naast me lag Lucy, mijn vrouw, die internist is. Telkens opnieuw bekeek ik de beelden van de longen, de botten en de lever, en scrolde van boven naar beneden, toen van links naar rechts, en daarna van voor naar achter, precies zoals ik had geleerd, alsof ik iets zou kunnen vinden wat verandering kon brengen in de diagnose.

We lagen samen op het ziekenhuisbed.

Lucy, zachtjes, alsof ze voorlas uit een script: 'Denk je dat de mogelijkheid bestaat dat het iets anders is?'

'Nee,' zei ik.

We hielden elkaar stevig vast, als jonge geliefden. In het voorgaande jaar hadden we allebei vermoed, maar geweigerd te geloven of zelfs maar te bespreken, dat ik kanker had.

Ongeveer een halfjaar geleden begon ik last te krijgen van gewichtsverlies en had ik vreselijke rugpijn. Wanneer ik me 's ochtends aankleedde, kon ik mijn riem eerst één, toen twee gaatjes strakker doen. Ik ging naar mijn huisarts, een oud-studiegenote van Stanford. Haar zus was plotseling overleden tijdens een coassistentschap neurochirurgie, nadat ze een gevaarlijke infectie had opgelopen, en daarom waakte ze als een moederkloek over mijn gezondheid. Maar toen ik de spreekkamer binnenkwam, trof ik daar een andere arts aan – mijn studiegenote was met zwangerschapsverlof.

Gekleed in een dun blauw hemd op een koude onder-

zoektafel beschreef ik haar mijn symptomen. 'Als dit een tentamenvraag was,' zei ik, 'vijfendertigjarige met niet te verklaren gewichtsverlies en recentelijk ontstane rugpijn, zou het voor de hand liggende antwoord (c) zijn: kanker. Maar misschien komt het gewoon doordat ik te hard werk. Ik weet het niet. Voor de zekerheid wil ik een MRI.'

'Ik vind dat we eerst maar eens een röntgenfoto moeten laten maken,' zei ze. Een MRI bij rugpijn is een kostbare aangelegenheid, en er werd landelijk op gehamerd dat vanuit het oogpunt van kostenbesparing geen onnodig beeldvormend onderzoek mocht worden gedaan, alleen wanneer het strikt noodzakelijk was. De waarde van een scan wordt deels bepaald door wat je zoekt: een röntgenfoto is vrijwel zinloos als het om kanker gaat. Maar voor veel artsen is het aanvragen van een MRI in zo'n vroeg stadium uit den boze. Ze vervolgde: 'Op een röntgenfoto zie je niet alles, maar het is logisch om daarmee te beginnen.'

'Wat dacht je er dan van om functionele röntgenfoto's van de wervelkolom te laten maken? Misschien is een realistische diagnose wel isthmische spondylolisthesis?'

In de spiegel die aan de wand hing zag ik dat ze het aan het googelen was.

'Dat is een fractuur van de wervelboog waar een op de vijf mensen last van heeft en die bij jonge mensen dikwijls de oorzaak is van rugpijn.'

'Goed, dan zal ik die aanvragen.'

'Bedankt,' zei ik.

Waarom was ik zo gezaghebbend in een doktersjas en zo bedeesd in een ziekenhuishemd? Eerlijk gezegd wist ik meer over rugpijn dan zij – de helft van mijn opleiding tot neurochirurg had afwijkingen van de wervelkolom behelst. Maar misschien was een isthmische spondylolisthesis wel waarschijnlijker. Dat kwam bij een aanzienlijk percentage jonge volwassenen voor, maar een tumor in de wervelkolom als je in de dertig bent? De kans daarop kon niet groter zijn dan een op tienduizend. Zelfs al zou het honderd keer vaker voorkomen dan dat, dan was het nog steeds minder algemeen dan isthmische spondylolisthesis. Misschien was ik wel aan het doordraven.

De röntgenfoto's zagen er goed uit. We schreven de symptomen toe aan hard werken en een verouderend lichaam, maakten een vervolgafpraak, waarna ik terugging voor de laatste patiënt van die dag. Het gewichtsverlies verminderde en de rugpijn werd draaglijk. Met een fikse dosis ibuprofen kwam ik de dag wel door, en er resteerden immers niet meer zo heel veel van die slopende, veertienurige werkdagen. Na een zware opleiding van tien jaar zat mijn traject van student geneeskunde tot hoogleraar neurochirurgie er bijna op; ik was vastbesloten de komende vijftien maanden door te zetten totdat mijn assistentschap erop zat. Ik had het respect van mijn meerderen verdiend, had prestigieuze landelijke prijzen gewonnen en kreeg banen aangeboden bij verschillende grote universiteiten. Mijn studiebegeleider in Stanford had kort geleden in een gesprek tegen me gezegd:

‘Paul, ik denk dat je de voorkeurskandidaat zult zijn voor elke baan waar je naar solliciteert. Maar ter informatie: deze faculteit gaat binnenkort op zoek naar iemand zoals jij. Ik kan je uiteraard niets beloven, maar het is iets om in het achterhoofd te houden.’

Op mijn zesendertigste had ik de top bereikt. Ik kon het beloofde land zien, van Gilead en Jericho tot aan de Middellandse Zee. Ik kon me een leuke catamaran voorstellen, waarmee Lucy, onze hypothetische kinderen en ik er in het weekend op uit zouden trekken. Ik kon me voorstellen dat de spanning in mijn rug zou verminderen wanneer mijn werklast afnam en het leven gemakkelijker zou worden. Ik kon me voorstellen dat ik eindelijk de echtgenoot zou worden die ik had beloofd te zullen zijn.

Toen, een paar weken later, kreeg ik aanvallen van hevige pijn op de borst. Was ik tijdens het werk ergens tegenaan gestoten? Had ik op de een of andere manier een rib gebroken? Er waren nachten dat ik hevig zwetend wakker werd tussen kletsnatte lakens. Ik begon weer gewicht te verliezen en ging van 79 naar 65 kilo. Ik ontwikkelde een hardnekkige hoest. In mijn hoofd bestond weinig twijfel meer. Op een zaterdagmiddag lagen Lucy en ik te zonnen in Dolores Park in San Francisco, waar we wachtten op haar zus, met wie we hadden afgesproken. Ze wierp een toevallige blik op mijn telefoonscherm met daarop de zoekresultaten afkomstig van een medische database: ‘Hoe vaak komt kanker voor bij dertig- tot veertigjarigen?’

‘Wat is dat nou?’ zei ze. ‘Ik had niet begrepen dat je je daar werkelijk zorgen om maakte.’

Ik zei niets. Ik wist niet wat ik moest zeggen.

‘Wil je me erover vertellen?’ vroeg ze.

Ze was van streek omdat zij zich er ook zorgen om had gemaakt. Ze was van streek omdat ik er met haar niet over sprak. Ze was van streek omdat ik haar een bepaald leven had beloofd en haar een ander leven gaf.

‘Kun je me alsjeblieft vertellen waarom je me niet in vertrouwen hebt genomen?’ vroeg ze.

Ik zette mijn telefoon uit. ‘Laten we een ijsje gaan halen,’ zei ik.

We hadden voor de week daarna een vakantie gepland waarin we oude studievrienden zouden gaan opzoeken in New York. Misschien dat een goede nachtrust en een paar cocktails ons zouden helpen om weer dichterbij elkaar te komen en wat stoom te laten ontsnappen uit de snelkookpan van ons huwelijk.

Maar Lucy had daar andere gedachten over. ‘Ik ga niet met je mee naar New York,’ kondigde ze een paar dagen voor de reis aan. Ze ging er een week tussenuit omdat ze wilde nadenken over de staat waarin ons huwelijk verkeerde. Ze sprak op vlakke toon, waardoor het bij mij nog harder aankwam.

‘Wat?’ zei ik. ‘Nee.’

‘Ik hou heel veel van je en daarom is dit zo verwarrend,’

zei ze. 'Maar ik ben bang dat we verschillende dingen willen van onze relatie. Ik heb het gevoel dat we nog maar half met elkaar verbonden zijn. Ik wil niet bij toeval ontdekken waar jij je zorgen om maakt. En wanneer ik met je bespreek dat ik me alleen voel, schijn je dat niet als een probleem te zien. Ik wil er even alleen tussenuit.'

'Het komt allemaal wel goed,' zei ik. 'Het ligt gewoon aan mijn opleiding.'

Ging het echt zo slecht tussen ons? Mijn neurochirurgische opleiding, de zwaarste en veeleisendste van alle medische specialismen, had ongetwijfeld haar tol geëist van ons huwelijk. Er waren zoveel avonden geweest dat ik laat was thuisgekomen van mijn werk, nadat Lucy naar bed was gegaan, en op de vloer van de woonkamer in slaap was gevallen, en zoveel ochtenden dat ik bij het krieken van de dag naar mijn werk was gegaan, voordat ze wakker was. Maar ons beider loopbanen hadden een hoogtepunt bereikt. De meeste universiteiten wilden ons allebei hebben: mij bij neurochirurgie, Lucy bij interne geneeskunde. Het moeilijkste deel van ons traject hadden we doorstaan. Daar hadden we het toch al ettelijke keren over gehad? Besefte ze dan niet dat dit het slechtst mogelijke moment was om ons huwelijk te laten stranden? Begreep ze dan niet dat ik nog maar één jaar te gaan had als arts-assistent, dat ik van haar hield, dat het leven dat we altijd hadden gewild bijna binnen handbereik was?

'Als het alleen door je opleiding kwam, zou ik er wel te-

gen kunnen,' zei ze. 'We zijn al zo ver gekomen. Maar het probleem is: als het nu eens niet aan je opleiding ligt? Denk je echt dat alles beter zal worden als je neurochirurg in een universitair ziekenhuis bent?'

Ik bood aan om de reis uit te stellen, om opener te zijn, om in relatietherapie te gaan, zoals Lucy een paar maanden geleden al had voorgesteld, maar ze bleef erbij dat ze tijd voor zichzelf nodig had. Toen trok de mist van de aanvankelijke verwarring op en bleef er slechts iets verbetens achter. Goed, zei ik. Als zij besloot om weg te gaan, zou ik aannemen dat de relatie ten einde was. Als bleek dat ik kanker had, zou ik het haar niet vertellen en zou ze vrij zijn om het leven te leiden dat ze verkoos.

Voordat ik naar New York vertrok, regelde ik buiten haar medeweten een aantal afspraken met artsen om sommige veelvoorkomende kankersoorten bij jonge mensen uit te sluiten. (Testikelkanker? Nee. Een melanoom? Nee. Leukemie? Nee.) De neurochirurgische avonddienst was zoals gebruikelijk druk. Donderdagavond ging ongemerkt over in vrijdagochtend omdat ik zesendertig uur onafgebroken bezig was in de operatiekamer met een reeks uiterst complexe gevallen: reusachtige aneurysma's, intracerebrale vaatchirurgie en arterioveneuze afwijkingen: abnormale verbindingen tussen de slagader en een ader in de hersenen. Innerlijk slaakte ik een zucht van verlichting toen de neurochirurg binnenkwam, zodat ik om mijn rug wat te ontlasten een paar minuten tegen een muur kon leunen.

De enige mogelijkheid om een röntgenfoto te laten maken was vlak voordat ik naar huis ging. Daarna moest ik me gereedmaken voor de trip naar New York. Of ik had kanker en dan zou het misschien de laatste keer zijn dat ik mijn vrienden kon zien, redeneerde ik, of ik had geen kanker, en dan was er geen reden om de reis af te zeggen.

Ik haastte me naar huis om mijn bagage op te halen. Lucy reed me naar de luchthaven en vertelde dat ze een afspraak voor ons had gemaakt bij een relatietherapeut.

Bij de gate stuurde ik haar een sms'je: 'Ik wou dat je hier was.'

Een paar minuten later kwam er een reactie: 'Ik hou van je. Ik ben thuis als je terugkomt.'

Ik kreeg een vreselijk stijve rug tijdens de vlucht en toen ik eenmaal op Grand Central was om de trein te nemen naar het adres van mijn vrienden in het noordelijke deel van de staat, trokken er pijngolven door mijn lichaam. De afgelopen paar maanden had ik rugkramp gehad in allerlei vormen, van eenvoudige, te negeren pijn, en pijn die zo hevig was dat ik me moest verbijten, tot pijn die zo verschrikkelijk was dat ik in foetushouding op de grond moest gaan liggen en het uitschreeuwde. Deze pijn hoorde thuis in het ernstige deel van het spectrum. Ik ging op een harde bank in de wachtruimte liggen en voelde dat mijn rugspieren zich samentrokken, terwijl ik goed doorademde om de pijn te bedwingen – de ibuprofen richtte niets uit. Ik benoemde elke spier die verkrampde in de hoop dat ik niet in tranen

zou uitbarsten: de rugstrekker, de grote ruitvormige spier, de brede rugspier, de peervormige spier...

Er kwam een beveiliging naar me toe. 'U mag hier niet liggen, meneer.'

'Het spijt me,' wist ik uit te brengen. 'Heel... erge... rugpijn.'

'Toch mag u hier niet liggen.'

Het spijt me, maar ik ga dood aan kanker.

De woorden bleven binnen, want stel dat het niet zo was? Misschien was dit waar mensen met rugpijn mee moesten leven. Ik wist veel over de rug en rugpijn – de anatomie, de fysiologie, de uiteenlopende woorden die patiënten gebruikten om uiteenlopende vormen van pijn te beschrijven – maar ik wist niet hoe het vóélde. Misschien was het niet meer dan dat. Misschien. Misschien wilde ik het noodlot niet over me afroepen. Misschien wilde ik het woord 'kanker' gewoon niet hardop uitspreken.

Ik hees me overeind en strompelde naar het perron.

Aan het eind van de middag arriveerde ik bij het huis in Cold Spring, vijfenzeventig kilometer ten noorden van Manhattan aan de Hudson, waar ik werd verwelkomd door een tiental van mijn beste vrienden uit de afgelopen jaren, hun welkomstgejuich vermengd met de kakofonie van kleine, uitgelaten kinderen. Er volgden omhelzingen en ik kreeg een cocktail in de hand gedrukt.

'Geen Lucy?'

'Iets onverwachts op haar werk,' zei ik. 'Op het laatste moment.'

‘Ach, wat jammer!’

‘Zeg, vind je het goed dat ik mijn bagage naar boven breng en even ga rusten?’

Ik had gehoopt dat een paar dagen buiten de ok, met voldoende slaap, rust en ontspanning – kortom, even iets van het normale leven – mijn symptomen zouden terugbrengen tot binnen het normale spectrum voor rugpijn en vermoeidheid. Maar na een dag of twee werd me duidelijk dat er geen verlichting zou optreden.

Ik sliep door het ontbijt heen en verscheen pas schuifelend aan de lunchtafel, waar ik staarde naar rijk gevulde schalen met cassoulet en krabbenpoten, maar ik kon me er niet toe zetten om te eten. Tegen het avondeten was ik uitgeput en eraan toe om mijn bed weer op te zoeken. Soms las ik de kinderen voor, maar het merendeel van de tijd speelden ze op en om me heen, schreeuwend en springend. (‘Jongens, ik geloof dat oom Paul even rust wil. Waarom komen jullie niet hier spelen?’) Ik dacht terug aan de keer dat ik als leider van een zomerkamp een vrije dag had gehad, vijftien jaar geleden, en aan de oever van een meer in Noord-Californië zat met een groepje uitbundige kinderen om me heen die me als obstakel gebruikten bij een ingewikkelde vorm van landjeveroveren, terwijl ik een boek las met de titel *Death and Philosophy*. Ik had altijd gelachen om de ongerijmdheid van dat moment: een twintigjarige, omringd door de schoonheid van bomen, een meer, bergen en vogelgetjirp, vermengd met de blije kreten van vierjarige

kinderen, die zich verdiept in een klein, zwart boekje over de dood. Pas nu, op dit moment, voelde ik de parallellen: in plaats van Lake Tahoe was het de Hudson; de kinderen waren niet van onbekenden, maar van mijn vrienden; in plaats van door een boek over de dood werd ik afgescheiden van het leven om me heen door mijn eigen stervende lichaam.

De derde avond sprak ik met Mike, onze gastheer, en ik vertelde hem dat ik mijn verblijf voortijdig afbrak en de volgende dag naar huis zou gaan.

'Je ziet er niet zo florissant uit,' zei hij. 'Is alles wel in orde?'

'Laten we gaan zitten en een whisky nemen,' zei ik.

Toen we voor de open haard zaten, zei ik: 'Mike, ik denk dat ik kanker heb. En ook nog een verkeerde soort.'

Het was de eerste keer dat ik het hardop zei.

'Tjonge,' zei hij. 'Ik neem aan dat dit geen ver doorgevoerde practical joke is?'

'Nee.'

Hij zweeg even. 'Ik weet niet zo goed wat ik moet vragen.'

'Nou, ik denk dat ik om te beginnen moet zeggen dat het niet vaststaat dat ik kanker heb. Ik ben er alleen tamelijk zeker van, want er zijn allerlei symptomen die erop wijzen. Ik ga morgen naar huis om het te laten uitzoeken. Hopelijk heb ik het bij het verkeerde eind.'

Mike bood aan mijn bagage naar mijn huis te laten op-

sturen, zodat ik die niet hoefde mee te sjouwen. Hij reed me de volgende ochtend in alle vroegte naar de luchthaven, en zes uur later landde ik in San Francisco. Toen ik uit het vliegtuig stapte, ging mijn telefoon. Het was mijn huisarts, die belde over de uitslag van de röntgenfoto van de borstkas: mijn longen zagen er troebel uit in plaats van helder, alsof de foto overbelicht was. De dokter zei dat ze niet precies wist wat dat betekende.

Ze wist vermoedelijk maar al te goed wat het betekende. Ik wist het.

Lucy haalde me af van de luchthaven, maar ik vertelde het haar pas toen we thuis waren. We gingen op de bank zitten, en toen ik het haar vertelde, wist zij het ook. Ze legde haar hoofd op mijn schouder, en de afstand tussen ons verdween.

‘Ik heb je nodig,’ fluisterde ik.

‘Ik zal nooit bij je weggaan,’ zei ze.

We belden een goede vriend, een van de dienstdoende neurochirurgen in het ziekenhuis, om te vragen of hij me wilde laten opnemen.

Ik kreeg het plastic armbandje om dat alle patiënten dragen, trok het vertrouwde lichtblauwe ziekenhuishemd aan, liep langs de verpleegkundigen die ik bij naam kende en ging de kamer binnen – dezelfde kamer waar ik in de loop van de jaren honderden patiënten had bezocht. In deze kamer had ik aan het bed van patiënten gezeten en uitleg gegeven bij diagnoses die zich ongunstig lieten aanzien en

voorafgaand aan complexe operaties; in deze kamer had ik patiënten gelukgewenst als ze van hun ziekte waren genezen en had ik gezien hoe blij ze waren om te kunnen terugkeren naar hun leven; in deze kamer had ik patiënten doodverklaard. Ik had er op de stoelen gezeten, mijn handen gewassen bij de wasbak, instructies gekrabbeld op een whiteboard en het kalenderblaadje afgescheurd. Ik had er zelfs op momenten van pure uitputting naar verlangd om in dit bed te kunnen gaan liggen om te slapen. Nu lag ik hier, klaarwakker.

Een jonge verpleegkundige, die ik nog niet eerder had gezien, stak haar hoofd om de hoek van de deur.

'De dokter komt zo.'

En met die woorden vervloog de toekomst die ik me had voorgesteld, de toekomst die bijna werkelijkheid was geworden, de culminatie van tientallen jaren hard werken.